

Toespraak Indië Herdenking 14 augustus 2021

Paul en Marijke Risseeuw waren 10 en 8 jaar oud, toen de oorlog eindigde. In de serie *Over Indië* in NRC Handelsblad vertellen zij dat hun vader een rossige baard had. "Toen wij hem na de oorlog terugzagen, was hij 40, kaal en had hij een grijze stoppelbaard. Hij herkende ons niet meer en wij hem niet. Hoe onze ouders deze periode hebben ondergaan, weten we niet. Er is nooit over gepraat. Ik merk dat dit soort persoonlijke getuigenissen vaak meer zeggen dan abstracte feiten.

Dames en heren,

Collega-bestuurders uit de regio, loco-commissaris van de Koning, collega Van Zanen als erelid van Stichting Herdenking Gevallenen en Slachtoffers in Nederlands-Indië, vertegenwoordigers van Defensie, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, andere aanwezigen, goed dat u hier bent en wij met elkaar het einde van de Tweede Wereldoorlog in voormalig Nederlands Indië herdenken.

Morgen, 15 augustus, is de Nationale Indië herdenking. Dan staan we stil bij het officiële einde van de Tweede Wereldoorlog voor het Koninkrijk der Nederlanden. We herdenken alle gevallen en slachtoffers, - militairen, verzetsstrijders en burgers uit alle bevolkingsgroepen; van de Japanse bezetting en de turbulente jaren daarna. In Amstelveen is het een traditie om dat op 14 augustus hier in het mooie Broersepark te doen.

Ik weet niet of u ze gelezen heeft: afgelopen maanden publiceerde NRC Handelsblad de serie *Over Indië* waarin laatste ooggetuigen over hun jeugd vertellen. Toen kinderen, nu mensen van ruim in de tachtig of ouder. Zij vertellen over een periode die gevolgen had voor de rest van hun leven, en vaak ook dat van hun kinderen en kleinkinderen. Het betreft inmiddels ruim 2 miljoen Nederlanders.

Zij vertellen over hun leven *voor* de oorlog. Herinneringen aan de koloniale samenleving, vaak een bevoorrecht bestaan met baboes, djongos en mooie villa's, maar ook van strakke hiërarchische - en rassenscheidslijnen en een grote sociale ongelijkheid.

Zij vertellen over hun leven tijdens de oorlog. Zoals Heleen Zwart, nu 92 jaar, die met haar moeder en broers en zusjes in het Tjidengkamp in Batavia zat. In mei 45 hoorde zij daar dat haar vader was overleden. "We kregen een pakje van Japans krantenpapier met daarin haarlokken en afgeknipte nagels van mijn vader. Dat was een Japanse gewoonte. Mijn moeder kon niet huilen. Ze stootte allerlei klanken uit en begon te lachen. Tot mijn zus haar een klap in haar gezicht gaf. Vreselijk. Meteen na de oorlog is mijn moeder met ons naar Nederland teruggegaan. Als ik op school iets vertelde over de oorlog, zeiden

mijn klasgenoten dat het hier veel erger was geweest met de Duitsers en de hongerwinter. Toen zei ik maar niets meer.”

Corrie Smit vertelt over de verschrikkingen van kamp Karangpanas waar zoveel kinderen stierven dat dit kamp het Kinderkerkhof werd genoemd. Pram Sutikno, zoon van Javaanse ouders, leerde van zijn vader dat hij de Hollanders niet moest haten. Hij had medelijden met hen toen zij van de Japanners met tandenborstels de straat moesten schoonmaken om ze te vernederen.

Ze vertellen ook over hun leven na de oorlog. In die periode kwamen duizenden mensen naar Nederland. Thuis bestond niet meer. In een nieuw, koud land moesten hun ouders een nieuw bestaan opbouwen en zien te overleven. En hun kinderen ook. Over de oorlog en de periode er na werd in veel gezinnen nauwelijks gesproken. Dat betekende niet dat de kinderen het stille verdriet van hun ouders niet voelden. Dit grotendeels verzwegen verhaal was altijd aanwezig.

Sommigen gingen zonder hun familie naar Nederland. Loek Middel, zoon van een Nederlandse KNIL-militair en een Soedanese moeder, vertrok in 1950 naar Nederland. Zijn vader was in Japanse krijgsgevangenschap gestorven. Zijn moeder bleef op Java. Hij heeft haar nooit meer teruggezien of gesproken. Een telefoon had ze niet. Schrijven kon ook niet, omdat zij niet kon lezen. Dat vindt hij nog steeds heel erg.

Bertie Best uit 1921 vertelt dat Indië haar nooit heeft losgelaten. Als dochter van een Javaanse moeder en Nederlandse vader werd ze niet geïnterneerd door de Japanners maar ‘pas’ in 1945 opgesloten. In 1957 werden zij en haar man gedwongen Indonesië te verlaten. De rest van de familie bleef. In Nederland werd zij als tweederangs burger beschouwd. “Dat werd je gewoon recht in het gezicht gezegd.”

De serie *Over Indië* zijn stuk voor stuk indrukwekkende getuigenissen. Een laatste kans om ze uit eerste hand te horen. Een laatste kans voor ons, na-oorlogse generaties, om ‘echt’ te luisteren. De diversiteit en veelkleurigheid van hun verhalen zijn een erkenning van wat er gebeurd is, laten zien dat de verhalen van *alle* mensen uit voormalig Nederlands-Indië ertoe doen en deel uitmaken van onze geschiedenis en identiteit. Ze moeten verteld worden om ons verleden te begrijpen en bespreekbaar te maken - hoe moeilijk dit soms ook is. Ze helpen om de trauma’s over generaties heen te helen en tot een gedeeld verleden en gezamenlijke toekomst te komen.

De ouders van Paul en Marijke Risseeuw konden er niet over praten. Paul en Marijke – en andere generatiegenoten – nu gelukkig wel. Daar zijn wij hen dankbaar voor.